

Проблеми професійної деформації фахівців з фінансово-економічної безпеки

Краївська І.А., ст. викл., Харківський національний університет міського господарства

Сучасні економічні, політичні, соціально-культурні перетворення, переоцінка цінностей, соціальна напруженість в Україні зумовлюють необхідність нового підходу до розуміння специфіки, місця та ролі професійної діяльності фахівців з фінансово-економічної безпеки. У цьому контексті професійна діяльність фахівців з фінансово-економічної безпеки виступає найважливішою складовою розвитку безпеки держави та бізнесу. Органічною та необхідною компонентою цього процесу є підвищення ефективності професійної діяльності фахівців ФЕБ.

Не менш важливим елементом ефективності безпеки є попередження професійної деформації фахівців ФЕБ, що відбувається під впливом сучасних економічних, соціальних, психологічних, ергономічних тощо умов праці. Крім цього, деформаційні процеси пов'язані з низкою особливостей професійної діяльності, у межах яких формуються високі вимоги до індивідуально-психологічних якостей і психічних функцій індивіда. Професійна деформація фахівців ФЕБ проявляється в негативних змінах стереотипів поведінки, професійних звичок, стилю спілкування, навичок, зниженні ефективності виконання професійної діяльності; нездатності самостійно приймати рішення, відсутності зацікавленості у підвищенні власної кваліфікації; формальне ставлення до виконання професійних та функціональних обов'язків, через що ускладнюється успішна реалізація професійної діяльності. Професійна деформація породжує почуття розчарування, яке, поступово поширюючись на інші сфери його життя, веде до зниження загальної активності, до розвитку психологічних розладів, негативних психічних станів, байдужістю не лише до професійної діяльності, а й до життєдіяльності в цілому.

Проблема попередження професійної деформації фахівців ФЕБ, зокрема одного з найбільш поширених її різновидів – професійного «вигорання», – з огляду на актуальність та опосередковану наукову розробленість, сьогодні потребує науково-теоретичного та практичного обґрунтування. Закономірність виникнення професійної деформації обумовлюється специфікою професійної діяльності, постійними нервово-психічними перевантаженнями, перевтомою, негативними наслідками напружених ситуацій, обмеженістю в часі для прийняття управлінського рішення. Поглиблюють професійну деформацію недоліки в організації та управлінні діяльністю, яка полягає в недосконалій організації звітності, неузгодженості взаємодії управлінь, служб, відділів. Також їй сприяють відсутність систематичного і дієвого контролю керівництва за діяльністю співробітників, помилки в підборі, розміщенні і просуванні кадрів, прорахунки в компетентності працівників (неуважність або формальне виконання покладених на посадову особу обов'язків); несприятливий морально-психологічний клімат, відсутність єдності інтересів індивіда та всієї

організації; недостатня розвиненість морально-етичних та вольових рис фахівця ФЕБ; невміння раціонально організувати робочий час, а також знімати фізичні та психологічні стреси, відволікатися від негативних емоцій у позаробочий час. Розвиток професійної деформації фахівців ФЕБ відбувається на тлі підвищеної відповідальності за характер і результати своєї діяльності; непомічених успіхів та зосередженої уваги суспільства навколо кожної помилки, яка може бути покарана законом. Професійна деформація проявляється в негативних змінах професійної діяльності та поведінки. Змінюються стереотипи поведінки, професійні звички, стилі спілкування і навички, що ускладнюють успішне здійснення професійної діяльності.

Одним із найбільш поширених різновидів професійної деформації фахівців ФЕБ виступає професійне «вигоряння» в органах безпеки. Професійне «вигоряння» – це психічний стан, який характеризується виникненням відчуттів емоційної спустошеності та втоми, викликаних професійною діяльністю фахівця ФЕБ, і поєднує в собі емоційне виснаження, деперсоналізацію і редукцію професійних досягнень. Професійне «вигоряння» є результатом невідповідності між індивідуально-психологічними характеристиками особи та рівнем потреб професійної діяльності або переважанням потенціалу та рівня професіоналізму фахівця ФЕБ над складністю вирішуваних завдань. Зростання цієї невідповідності підвищує ймовірність виникнення професійного «вигоряння».

Професійне «вигоряння» виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед зовнішніх факторів виділяють хронічну напружену психоемоційну діяльність, дестабілізуючу організацію діяльності, підвищену відповідальність за виконувані функції й операції, несприятливу психологічну атмосферу професійної діяльності фахівців ФЕБ, психологічно складний контингент, з яким фахівець ФЕБ спілкується. Внутрішніми факторами є здатність до емоційної ригідності, інтенсивна інтеріоризація (сприйняття й переживання) умов професійної діяльності, моральні дефекти й дезорієнтація особистості.

Рівень розвитку професійного «вигоряння» фахівців ФЕБ залежить від соціальної підтримки. Фахівці ФЕБ, рівень підтримки яких зі сторони керівників і колег високий, менш схильні до професійного «вигоряння», тим рідше у них зустрічається деперсоналізація і редукція особистих досягнень. Відсутність належної винагороди за роботу сприймається службовцем як невизнання його праці та може призвести до емоційної апатії, зниження професійної значимості, виникнення відчуття несправедливого ставлення до нього як професіонала, внаслідок чого розвивається професійне «вигоряння».

Однією з форм психологічного захисту суб'єкта професійної діяльності від надмірного напруження є емоційне «вигоряння» – динамічний процес, який виникає поетапно, відповідно до механізму розвитку стресу. Емоційне «вигоряння» відбувається у три фази: нервова напруженість, резистенція та виснаження. Загальними ознаками емоційного та професійного «вигоряння» є тривалий стрес і психічні перевантаження, які призводять або можуть призвести до повної дезінтеграції різних психічних сфер.

Більшість заходів щодо попередження професійної деформації не досягнуть мети, якщо до них не долучатимуться самі фахівців ФЕБ. Вони повинні, перш за все, позитивно впливати на навколишні психічні явища, процеси, стани, свою поведінку (властивості) та діяльність для збереження особистого психічного і, відповідно, фізичного здоров'я. Фахівець ФЕБ не зможе стати суб'єктом попередження професійного «вигорання», якщо не навчиться керувати своїм внутрішнім станом, власними емоціями та думками. Саногенне мислення має базуватися на внутрішніх цілях особистості, орієнтуватися на досягнення більш повної інтеграції уявлення фахівця ФЕБ про себе, про суб'єктивні чинники своєї поведінки та діяльності. Воно потребує значної особистісної напруженості, оскільки реалізується не як мимовільний процес, а як довільне, свідоме мислення, що потребує певної організації та попереднього навчання й виховання.